

Zachycení ekonomických vztahů ČR k zahraničí v národních účtech v letech 1995 až 2006

3. HDP a čistý vývoz

HDP patří k těm souhrnným ukazatelům soustavy národních účtů, které představují vyrovnávací položky na účtech. Jeho jednotlivé složky jsou výsledkem transakce s produkty, které popisují původ a užití produktů. Patří k nim kromě výdajů na konečnou spotřebu a na tvorbu hrubého kapitálu i dovoz a vývoz zboží a služeb

- Největší vliv na změnu struktury HDP měl čistý vývoz.**

Výdajová struktura HDP (v běžných kupních cenách) se ve sledovaném období významně změnila, přičemž k relativně větším změnám došlo v těch výdajových složkách, jejichž podíl na HDP byl nejnižší. Značný vliv na meziroční změny výdajové struktury HDP měly zahraničně obchodní transakce, zejména zbožové operace. Celkové saldo zahraničního obchodu (čistý vývoz) se ve sledovaném období pohybovalo od značného schodku v roce 1996 (98,3 mld. Kč), kdy hodnota dovozu převyšovala hodnotu vývozu o 11,9 %, po výrazný přebytek v roce 2006 (102,9 mld. Kč), kdy vývoz byl větší než dovoz o 4,4 %. Zatímco v obchodě se službami příjmy převyšovaly výdaje každoročně, přičemž přebytek byl nejvyšší v roce 1998 (62,3 mld. Kč) a nejnižší v roce 2003 (pouze 11,0 mld. Kč), tak ve zbožových operacích v deseti letech (od roku 1995 do roku 2004) převažoval dovoz nad vývozem (celkem o 9,3 %) a teprve ve dvou uplynulých letech (2005 a 2006) byl vývoz větší než dovoz o 3,3 %. Za celé sledované období v poměru k hodnotě HDP dosáhl celkový vývoz 62,7 %, z toho vývoz zboží 51,9 a celkový dovoz 63,9 %, z toho dovoz zboží 54,9 %. Z toho vyplývá, že na celkový schodek zahraničního obchodu v poměru k HDP 1,2 % mělo negativní vliv pasivum v obchodu se zbožím (3,0 %), zatímco aktivum v obchodě se službami mělo pozitivní vliv 1,8 %. Poměr salda zahraničního obchodu ze zbožových operací k HDP se pohyboval v rozpětí od -9,2 % v roce 1996 a -8,6 % v roce 1997 (krizové roky platební bilance) po 2,1 % v roce 2006, kdy bylo dosaženo dosud největšího přebytku v obchodě se zbožím. Aktivní bilance služeb se v poměru k hodnotě HDP pohybovala v rozpětí od 3,4 % (v letech 1996 a 1997) po 0,4 % (v roce 2003) a 0,5 % (v roce 2004).

Tab. č. 5 Čistý vývoz v jednotlivých letech

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Čistý vývoz v mld. Kč běžných cen												
Celkem	- 63,5	- 98,3	- 93,8	- 21,7	- 24,3	- 66,1	- 58,8	- 51,4	- 58,8	1,1	94,7	102,9
- zboží	- 107,8	- 154,9	- 155,2	- 84,0	- 65,8	- 120,8	- 116,7	- 71,3	- 69,8	- 13,4	59,4	68,2
- služby	44,3	56,6	61,4	63,6	41,5	54,7	57,9	19,9	11,0	14,5	35,3	34,7
Čistý vývoz v poměru k HDP v % z b.c.												
Celkem	- 4,3	- 5,8	- 5,2	- 1,1	- 1,2	- 3,0	- 2,5	- 2,1	- 2,3	0,0	3,2	3,2
- zboží	- 7,3	- 9,2	- 8,6	- 4,2	- 3,2	- 5,5	- 5,0	- 2,9	- 2,7	- 0,5	2,0	2,1
- služby	3,0	3,4	3,4	3,1	2,0	2,5	2,5	0,8	0,4	0,5	1,2	1,1

- Vysoké aktivum zahraničního obchodu v uplynulých dvou letech**

Po rozložení celého sledovaného období do čtyř tříletých časových úseků více vyniknou změny v poměrech mezi saldy v obchodě se zbožím a službami, jakož i v postupném snižování krytí schodku ve zbožových operacích přebytkem transakcí ve službách. Pokles schodku v obchodě se zbožím byl doprovázen poklesem přebytku v obchodě se službami. V prvním tříletém časovém úseku (1995 až 1997) poměr záporného čistého vývozu k HDP (- 5,1 %) byl ovlivněn vysokým schodkem zbožové bilance (- 8,4 %), přičemž přebytek bilance služeb byl v poměru k HDP nejvyšší (3,3 %). V uplynulém tříletém časovém úseku (2004 až 2006) již čistý vývoz celkem, v tom zboží i služby, dosáhl v poměru k HDP kladných hodnot. Marginálně však přebytek v obchodě se zbožím vysoko převýšil schodek v obchodě se službami.

Zatímco v prvním ze sledovaných časových úseků byl schodek v obchodě

Zachycení ekonomických vztahů ČR k zahraničí v národních účtech v letech 1995 až 2006

se zbožím vyšší 1,6 krát než celkový schodek zahraničního obchodu, v posledním tříletém časovém úseku se již přebytek v obchodě se zbožím podílel na celkovém přebytku zahraničního obchodu téměř třemi pětinami.

Tab. č. 6 Čistý vývoz v jednotlivých časových úsecích

	1995 až 1997	1998 až 2000	2001 až 2003	2004 až 2006	1995 až 2006	2006 proti 1995
Čistý vývoz v mld. Kč běžných cen						
Celkem	- 255,6	- 112,1	- 169,0	198,7	- 338,0	166,4
- zboží	- 417,9	- 270,6	- 257,8	114,2	- 832,1	176,0
- služby	162,3	158,5	88,8	84,5	494,1	- 9,6
Čistý vývoz v poměru k HDP v % z b.c.						
Celkem	- 5,1	- 1,8	- 2,2	2,2	- 1,2	9,5
- zboží	- 8,4	- 4,3	- 3,4	1,3	- 3,0	10,0
- služby	3,3	2,5	1,2	0,9	1,8	- 0,5

• **Kladný vliv čistého vývozu na HDP**

V uplynulých jedenácti letech (do roku 2006 ve srovnání s rokem 1995) se zvýšil objem celkového vývozu o 195,0 % a celkového dovozu o 189,2 %, což znamenalo kladný (85,0 p.b.) resp. záporný (84,1 p.b.) vliv na růst HDP v tomto období.

Změna čistého vývozu mezi uvedenými lety působila tudíž mírně pozitivně (0,9 p.b.) na vývoj HDP. Za tímto kladným příspěvkem se však skrývá pozitivní vliv zbožových transakcí (7,2 p.b.) a negativní vliv (6,3 p.b.) transakcí ve službách, neboť zatímco míra růstu vývozu zboží byla vyšší než míra růstu dovozu zboží (reálně o 61,3 p.b.), tak zvýšení dovozu služeb bylo podstatně větší než zvýšení vývozu služeb (reálně o 86,1 p.b.).

• **Značně rozdílné působení salda transakcí ve zboží a službách na HDP**

Za úhrnným příspěvkem čistého vývozu k růstu HDP do roku 2006 oproti roku 1995 docházelo v jednotlivých letech ke značně rozdílným meziročním vlivům od -3,8 p.b. (1996) po 4,8 p.b. (2005) nejen v celku, nýbrž i ve transakcích se zbožím a službami (např. u zboží od -4,0 p.b. po 3,9 p.b. a u služeb od -1,6 p.b. po 0,9 p.b.). Ukazuje se výjimečnost a téměř neopakovatelnost vývoje v roce 2005, kdy k meziročnímu růstu HDP o 6,5 % přispělo saldo obchodu se zbožím 3,9 p.b. a saldo obchodu se službami 0,9 p.b., což znamená, že na přírůstku HDP ve stálých cenách se podílel přírůstek čistého vývozu téměř třemi čtvrtinami. Vzhledem k malé váze čistého vývozu v hodnotě HDP bylo výše uvedené rozpětí vlivů, stejně jako meziročně měnící se saldo celkového vývozu a dovozu značně velké. To vedlo v některých letech k výrazné nerovnováze mezi nižší tvorbou domácích efektivních zdrojů a vyšší domácí realizovanou poptávkou. Na nepříznivý vývoj čistého vývozu (rychlejší růst dovozu než vývozu) měly vždy určující vliv spotřebitelské výdaje domácností a výdaje na tvorbu hrubého kapitálu.

Tab. č. 7 Vliv zahraničního obchodu na vývoj HDP

	meziroční změny HDP v %, reálně										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HDP v % ze s.c.	4,0	- 0,7	- 0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,6	6,5	6,4
vlivy v procentních bodech											
Vývoz celkem	2,8	4,1	5,4	2,9	9,2	7,1	1,4	4,3	12,8	8,3	11,5
- zboží	1,3	4,7	5,6	3,7	8,6	7,2	3,2	4,7	12,3	7,1	10,6
- služby	1,5	- 0,6	- 0,2	- 0,8	0,6	- 0,1	- 1,8	- 0,4	0,5	1,2	0,9
Dovoz celkem	6,6	3,8	4,8	2,7	9,2	8,5	3,4	5,0	11,5	3,5	10,5
- zboží	5,3	4,2	3,4	1,9	9,4	8,3	2,7	4,8	10,5	3,2	9,4
- služby	1,3	- 0,4	1,4	0,8	- 0,2	0,2	0,7	0,2	1,0	0,3	1,1
Saldo ZO	- 3,8	0,3	0,6	0,2	0,0	- 1,4	- 2,0	- 0,7	1,3	4,8	1,0
- zboží	- 4,0	0,5	2,2	1,8	- 0,8	- 1,1	0,5	- 0,1	1,8	3,9	1,2
- služby	0,2	- 0,2	- 1,6	- 1,6	0,8	- 0,3	- 2,5	- 0,6	- 0,5	0,9	- 0,2

Zachycení ekonomických vztahů ČR k zahraničí v národních účtech v letech 1995 až 2006

Nutno přitom uvést, že zatímco vliv čistého vývozu (zvláště za zboží a za služby) na zvýšení HDP do roku 2006 ve srovnání s rokem 1995 byl počítán ze stálých cen 2000 (přímo), tak meziroční výpočet vlivů byl proveden vždy v průměrných cenách předchozího roku (např. rok 2006 v cenách 2005 se srovnal s rokem 2005 v běžných cenách).

Vzhledem k tomu existují relativně významné rozdíly mezi výsledky získanými meziročním algebraickým slučováním vlivů výdajových složek na HDP, tudíž i salda transakcí ve zboží a službách a přímým výpočtem mezi základním a běžným obdobím ve stálých cenách 2000; svým způsobem to lze označit za agregační problém vyplývající z toho, že ve stálých cenách 2000 součet výdajových složek a čistého vývozu není totožný s objemem HDP. Rozdíly mezi výpočty vlivu zahraničního obchodu na vývoj HDP jsou níže dokumentovány na příkladu mezi základním rokem (2003) a běžným rokem (2006), kdy HDP vzrostl reálně o 18,5 %.

Tab. č. 8 **Vývoj HDP a vliv zahraničního obchodu – rok 2006 proti roku 2003**

Tempo přírůstku HDP		z toho vliv zahraničního obchodu v p.b.								
		Vývoz			Dovoz			Saldo		
		Celkem	zboží	služby	Celkem	zboží	služby	Celkem	zboží	služby
1)	18,5	35,1	32,3	2,8	27,5	24,9	2,6	7,6	7,4	0,2
2)	18,5	39,3	36,6	2,7	32,4	29,4	3,0	6,9	7,2	- 0,3

- 1) počítáno sečítáním meziročních změn v mld. Kč ve třech letech
 2) počítáno za rok 2006 proti roku 2003 ve stálých cenách 2000